

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

1

בס"ד | גיליון 100

פרשת נצבים – תשובה – ראש השנה התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

הרשיע כל ימיו – לא זכה לחזור בתשובה גם ברגע האחרון

דברים ל' ב': "וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹקֶיךָ..."

"... וסיפר לי חד מרבנים שאביו הרב ז"ל הלך בשליחות, ובאחת הערים שנכנס היה כת בחורים כל ימינם אכילה ושתייה ומלאו תאוותם מכל מה שלבם חפץ, לא היה עבירה שהשליכו אחרי גיוס, שכלם עשו לא נזורו אחר, והיו כופרים בכל מה שכתוב בתורה, ואין צריך לומר בתורה שבעל פה. וחלה אחד מהם למות, וכשנכנס בחוליו התחיל לצעוק בקול מר והיה אומר לעומדים אצלו, הצילו אותי מזה העומד לפני וחרב שלופה בידו לחתוך בשרי חתיכות חתיכות. גם ראו שעושים למי שעשה עבירה פלוני כאשר עשיתי אני עם חברי עושים לו כך וכך שפטים. וכן היה מזכיר כל מה שעשה עם חבריו, והיה צועק מר ואוי ואבוי, ומחלה ומשתטה לפני כל הבא לבקרו, שעשיר היה ומרבים העם לבוא שיצילו אותו מהמשפטים שמורה לו המלאך המוות לעשות בו ולכל העושה כמותו.

ודברים כאלו רבים עד שהיו מרבים העם לבוא לראות בעיניהם כל מה שאמרו רז"ל שרואה הרשע בשעת מותו, והיו אנשים נשים וטף מהרהרים בתשובה. והיה בצעקה זו כמו ח' או ט' ימים ועד שאבי החולה קרא לחכמים והלכו אצלו ושאלו מה היה רואה, והיה מגיד להם שהיה רואה למלאך המוות לא כדמיון כי אם ראה ודאית, ומראה לו המשפטים המעותדין לו ולחבריו, והיה עושה לו הכעסות גדולות, אמרו לו החכמים שיאמר 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', ויתודה על חטאיו. והוא ענה חלילה לי מעשות זאת כדבריכם, משום שהשטן העומד כנגדו אומר לו שאם יאמר כן יעשה בו שפטים, ואם לא יאמר הוא יצילהו מצער חוליו, ואדרבה היה מחרף ומגדף כשהיו מפצירין אותו שיאמר שמע ישראל, והפצירו בו עד בוש ולא אבה לשמוע בקול מוריו. ויצאה נפשו באומר, איני אומר שמע ישראל, ונפנה והלך לחרפות. והחכמים פירשו מאצלו מיד שלא ידבק בלבושיהם מטומאתו עד כאן".

(שבט מוסר פרק כ"ז)

הבדלה לרעה כנגד הבדלה מעמ"י

דברים כ"ט כ': "וְהִבְדִּילוּ ה' לְרַעָה מִכָּל שָׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֲלוֹת הַבְּרִית הַקְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה".

והבדילו ה' לרעה: "מדה במדה, הקב"ה הבדיל לישראל משאר האומות שנאמר (ויקרא כ' כ"ו): ואבדיל אתכם מן העמים, וזה הבדיל עצמו מהם והלך לעבוד ע"ז, לכן והבדילו ה' לרעה".

(רבינו אפרים על התורה)

★★★

שיבת ה' לישראל בזכות התשובה

דברים ל' ב-ג': "וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וְשָׁמַעַתְּ בְּקוֹלוֹ כָּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם אֵתָהּ וּבְנִידְךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֵךָ וְשָׁב וּקְבַצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצַדְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ שָׁמָּה".

פירוש: אם תשוב אל ה', ישוב ה' אליך וישיב אותך - מדה כנגד מדה.

★★★

הקב"ה נותן כח ואפשרות לאדם לשוב בתשובה והוא חפץ שכך יעשו. אך מהרשעים שאינם שבים בתשובה ניטלת אפשרות זו,

מדה כנגד מדה

דברים ל' י"ד: "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹקֶיךָ לְשׁוּמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַקְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תֵשׁוּב אֵל ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רַחֲקָה הוּא: לֹא בְשָׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקְחֶהָ לָנוּ וְיִשְׁמַעֵנוּ אֶתָּה וְנִעֲשֶׂנָּה: וְלֹא מֵעֵבֶר לָם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר לָנוּ אֶל עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחֶהָ לָנוּ וְיִשְׁמַעֵנוּ אֶתָּה וְנִעֲשֶׂנָּה: כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מֵאֵד בְּפִיד וּבְלִבָּב לַעֲשׂוֹת".

"... לאחר שהקב"ה מצפה לרשעים שיעשו תשובה ואינם עושים, אפילו הם רוצים באחרונה הוא נוטל את לבם שלא יעשו תשובה..."

(שמות רבה פרשה י"א אות א')

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

2

בס"ד | גיליון 100

פרשת נצבים – תשובה -
ראש השנה התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

הממלא תאוותיו יוסיף בנפשו תאוה יתירה

דברים כ"ט י"ח: "וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִי לִי כִּי בִּשְׂרָרוֹת לִבִּי אֶלֶךְ לִמְעַן סְפוֹת הָרוּחַ אֶת הַצְּמָאָה".

"... ופירוש למען ספות הרוח את הצמאה - להוסיף השבעה עם המתאוה, כי נפש שבעה תקרא רוח, כענין וריתי נפש הכהנים דשן ועמי את טובי ישבעו (ירמיה ל"א ג), והיתה נפשם כגן רוח (שם פסוק י"א), והמתאוה תקרא צמאה, צמאה לך נפשי (תהלים ס"ג ב'). והטעם, כי נפש האדם הרוה שאיננה מתאוה לדברים הרעים לה, כאשר תבוא בלבו קצת התאוה והוא ימלא תאוותיו אז יוסיף בנפשו תאוה יתירה ותהיה צמאה מאד לדבר ההוא שאכל או שעשה יותר מבראשונה, ותתאוה עוד לדברים רעים שלא היתה מתאוה להם מתחילה.

כי המתאוה לזימת הנשים היפות, כשיהיה שטוף בזימתן תבואהו תאוה לבוא על הזכר ועל הבהמה, וכיוצא בזה בשאר התאוות, וכענין שהזכירו חכמים (סוכה דף נב:) משביעו רעב מרעיבו שבע. ולכך יאמר הכתוב בהולך בשרירות לבו, שהוא אם ימלא נפשו בתאוות השרירות והחזקות עליו אשר היא צמאה להם, יוסיף נפשו הרוה עם הצמאה, כי יתאוה ויצמא למה שהיה שבע ממנו וכאשר השביע נפשו בו. ולפי שהזכיר "שורש פורה" אמר בלשון הזה, כי יוסיף השורש הוא כפתו אשר היא רוח ורעננה עם הצמאה ותשובנה כולם צמאות".

(רמב"ן)

★★★

רחמים או דין

דברים ל' ב': "וְשִׁבֶתְ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ כֹּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם וּבְנִיךָ בְּכֹל לְבָבְךָ וּבְכֹל נַפְשְׁךָ".

"ושבת עד ה' אלוך, 'ושבת' אותיות 'תשוב', כלומר תשוב בעוד שהוא במדת רחמים (המצויינת בתיבת: ה'), ואם לאו - 'אלוקים' יכנס עמך במדת הדין".

(רבינו אפרים)

★★★

ג' כנגד ג'

דברים ל' ט"ז: "אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ לְלַקֵּךְ לְלֶקֶת בְּדַרְכָיו וּלְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּית וְרַבִּית וּבְרַךְ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּאָרְץ אֲשֶׁר אֲתָה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ".

"מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו, הרי ג', וכנגדן 'חַיִּית וְרַבִּית וּבְרַךְ' הרי ג', מדה במדה. אם תשמור ג' תזכה לג' עולמות, עולם הזה ועולם הבא וימות המשיח".

(רבינו אפרים)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

אם מחזיק את חבירו בחזקת צדיק, גם אותו יכתבו בספרי הצדיקים

"כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע. הנראה לרמז בזה על יום ר"ה ה'ה' בע"ל אשר מחנות הסט"א הם קמים על האדם ביום הדין כמ"ש ויבואו בני אלהים להתייצב על ה'. מלך וציבור מלך נכנס תחילה לדין. ר"ל מה שנוגע לכבוד הבורא ב"ה מלך מלכי המלכים הקב"ה, הוא הנכנס תחילה לבקש ולהתחנן עד"ז ומה שנוגע לצרכי עצמו בתוך עמי אנכי יושב.

ועיקר ההכנה על יום הנורא הזה להיות אחווה וריעות בין בני ישראל כמ"ש בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' לשון אחווה וריעות. וז"ש אז ירננו כל עצי היער לפני ה' כי בא לשפוט את הארץ. עצי היער רמז לעמי הארץ הם אילני סרק. גם המה בכלל ישראל יכונה כי לא יבצר מכל איש מבנ"י להיות לו איזה מעלה שלא נמצא בזולתו.

וזה הרמז בפרשה שהתחלנו 'כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע'. לבל ידבר ח"ו רע על חבירו ולא יראה כלל בחסרונו רק במעלות חבירו וז"ש מי האיש החפץ חיים לבקש בר"ה כתבנו בספר החיים. נצור לשונך מרע לבל ידבר על חבירו סור מרע ועשה טוב. וזהו הכנה ליום הדין להוציא משפטינו לאורה. **כי אם האדם מחזיק את חבירו בחזקת צדיק, אזי גם אותו יכתוב בספרי הצדיקים**."

(תפארת שלמה, כי תצא)

הזכרת העקידה נחשבת לנו כעקידה

"אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני".

(ראש השנה דף טז.)

יש לתקן אשר העווה לפני ה' מדה במדה טרם ישלם מדה במדה

דברים ל' ח': "וְאֵתָה תְּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם."

"... יש לתקן אשר העווה לפני ה' מדה במדה טרם ישלם מדה במדה, ואמרו ז"ל, עשה חבילות של עוונות, יעשה חבילות של מצוות, ואף על גב דכתיב ולא יקח שוחד, ופירשו שוחד מצוה, היינו אחר תשובה, והמצוות הפך העוונות ממש, אם רוצה אדם למצוא חן בעיני ה' לא יכעוס, שנאמר: ונח מצא חן בעיני ה', ולא פירש למה, אלא בשמו, פירושו שהיה נח בדבורו ובמעשיו והילוכו, כדאיתא במדרש הנעלם לכן מצא חן ח"ן ונ"ח - חד הוא."

(ספר חרדים, מצוות התלויות בארץ ישראל פרק ד')

ניצוד נזכה בדין

... צריך א"כ להשתדל להרבות במצוות ומעשים טובים לקראת ר"ה ויום הכפורים. חשבתי על עצה פשוטה מאד, איך אפשר לזכות ביום הדין. כמובן, צריך לקיים את כל תר"ג המצוות, אבל דבר אחד שקל מאד לקיים אותו, הוא פשוט... לברך יהודים! הרי הקב"ה מתנהג עם בריותיו במדה כנגד מדה (סנהדרין דף צ.) ממילא, מי שמברך יהודים, גם הוא עצמו מתברך מפי הקב"ה.

חוץ מזה, הרי הקב"ה הבטיח לאברהם "וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ" (בראשית י"ב ג') כלומר, מי שמברך יהודי - הקב"ה מברכו. כשאנו מאחלים זה לזה "שנה טובה", "כתיבה וחתומה טובה" ושאר איחולים, בזה לבד אנו זוכים לברכות מפי הקב"ה. זה בזיל הזול. יש מצוות שעולות יותר כסף, יותר מאמץ, אדם לפעמים מוציא הרבה כסף לנסוע לתלמיד חכם או לאדמו"ר שיתן לו ברכה, וכאן, בזיל הזול אפשר לזכות לברכה מפי הקב"ה..."

(רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א).

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

הישן בר"ה – ישן מזלו

בש"ע (או"ח סי' תקפ"ג ס"ב): "וגם נוהגים שלא לישן ביום ראש השנה (ירושלמי), ומנהג נכון הוא". ובמשנה ברורה (שם ס"ק ט'): "שלא לישן וכו' - משום דאיתא בירושלמי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה".

"כשנשמע קול שופר נירא ונפרד מקולו ותרועתו שכן הוא מנהגו וטבעו, ועל כן נכנע מפני יוצרינו כמ"ש הכתוב (עמוס ג' ו') אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו, וכ"כ הרמב"ם (תשובה פ"ג ה"ד) וז"ל אף על פי שתקיעת שופר גזרת הכתוב רמז יש בו עורר ישנים מתרדמתכם וחפשו מעשיכם וזכרו בוראכם וחזרו בתשובה כו'. וזהו הטעם שאמרו בירושלמי דראש השנה מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה. ומכאן נזהרים שלא לישן בראש השנה, והיינו שהוא מדה כנגד מדה, בהיות שכבר נתקע בשופר ביממא בראש השנה לאפוקי בלילא דמותר לישן, והיינו בהיות שעדיין לא נתקע מקודם וגם הלילה השניה הולכת אחר היום שלאחריו, ולכן באשר ששמע קול שופר שיעסוק בתשובה ולא יישן, והוא ישן ואינו מחריד לקום משנתו מאותו קול שופר לכן ג"כ דמיך מזליה. ורצונו ע"ד שאמרו במסכת מועד קטן (דף כח.) אמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא, לכן לו ג"כ דמיך מזליה, שאף שהמזל מחים ומעשר וחיי בני ומזוני תליא במזלא, מ"מ בהיות שהוא ישן בריש שתא אף ששמע קול שופר שהעיר אותו ואיננו משגיח בו וישן, לכן דמיך מזליה ג"כ מכל מדה כנגד מדה, שבמדה שאדם מודד מודדין לו".

(דרשות איתן האזרחי, דרוש לראש השנה)

***

בלשון שהקב"ה מרחיק החוטאים בה מקרב את השבים

"גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר: 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך', ונאמר: 'ולא שבתם עדי נאם ה'', ונאמר: 'אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב', כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק, התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאווי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד, וכן אתה מוצא **שב לשון שהקב"ה מרחיק החוטאים, בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים**, שנאמר: 'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל-חיי', ונאמר ביכניהו ברשעתו 'כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו, אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני' וגו', וכיון ששב בגלותו נאמר בזרובבל בנו 'ביום ההוא נאם ה' צבקות אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתיך כחותם".

(רמב"ם הלכות תשובה ז' הלכה ו')

***

מדוע התוכחה היא עיקר כה גדול בתשובה

יחזקאל י"ח ל': "לָכֵן אֵישׁ כְּדָרְכּוֹ אֲשַׁפֵּט אֶחְקֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה' אֱלֹקִים שׁוּבוּ וְהִשִּׁיבוּ מִכָּל פְּשָׁעֵיכֶם וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם לְמַכְשׁוֹל עוֹן".

התוכחה הינה עיקר בתשובה (וראה שערי תשובה שער ראשון אות נ'), והנראה בזה שנאמר על ישראל שכולם ערבים זה בזה (שבועות דף לט.), והיינו ערבים ממש, שקשורים זה בזה כמו שלשלת, ואם אחד חוטא – גורם להכשיל ולמשוך אחרים אחריו. ולכן כששב, צריך להשיב אף את כל אלו שפשעו וחטאו בגלל חטאיו. וזהו "שבו והשיבו" גם אחרים בתשובה, וכל כך למה? – כי זה מפשעיכם!

(קול דודי עמוד רכ"ז)

"שבו" – אתם קודם, ובכח זה "והשיבו" אחרים, "ולא יהיה לכם למכשול עון", שלא יוכלו להגיד לכם: טלו קורה מבין עיניכם (ב"ב דף טו:).

(חזוה דוד, יחזקאל)

לרפואה שלמה: **בן ציון בן חיה** ★ לעילוי נשמת: מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל
הנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403
דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>